

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра екологічного права

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Екологічне право Європейського Союзу»
(варіативна)

Рівень вищої освіти – третій освітньо-науковий рівень

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2019

Програма навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу»
галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний
рівень – третій (доктор філософії).

Розробники:

Бредіхіна Вікторія Леонідівна, доцент кафедри екологічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

Копиця Євгенія Миколаївна, асистент кафедри екологічного права,
кандидат юридичних наук

Затверджено на засіданні кафедри екологічного права
протокол № 15 від 27 червня 2019 року

Завідувач кафедри _____ А. К. Соколова

Зміст

1. Вступ	4
2. Опис навчальної дисципліни	12
3. Зміст програми навчальної дисципліни	13
4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни	16
4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять	16
4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти	18
4.3. Освітні технології та методи навчання	19
4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни	21
4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни	28
Додаток 1. Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни	34
Додаток 2. Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей	43
Додаток 3. Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями в програмі навчальної дисципліни	49

1. ВСТУП

1. Цілі та завдання навчальної дисципліни.

Екологічне право Європейського Союзу – нормативна навчальна дисципліна, вивчення якої є важливою складовою сучасного освітньо-наукового розвитку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (аспірантів) та відповідає вимогам забезпечення збалансованого (сталого) розвитку суспільства і, як його чиннику, екологізації всіх значимих сфер діяльності, зокрема, юридичної освіти і науки, сприяє формуванню екологічної компетентності та екологічному вихованню майбутніх фахівців -науковців.

Вивчення дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» набуває особливого значення у зв'язку з глобалізацією проблем, пов'язаних з охороною довкілля та потребою збереження природних ресурсів, а отже з реалізацією цілей державної екологічної політики щодо ефективного реформування відповідних екологічних правовідносин та суттєвого оновлення їх правової регламентації в умовах обрання Україною європейського вектору суспільного розвитку, прийняття європейських цінностей та стандартів у сфері охорони довкілля та збалансованого природокористування. На основі цього виникає необхідність адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, досягнення національних пріоритетів та забезпечення їх наближення до відповідних директив ЄС, виконання міжнародних зобов'язань відповідно до багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів України, розширення співробітництва з питань запобігання транскордонному забрудненню навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в європейському просторі.

Метою вивчення навчальної дисципліни є: опанування здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії особливостей системи та механізму європейського правового регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; формування та розвиток загальних, фахових та предметних компетентностей

здобувачів, сформованих в результаті ознайомлення з загальними положеннями європейського екологічного права та законодавства, освоєння системи основних правових положень, вимог, процедур і проблем практичного застосування цього права на теренах Європейського Союзу; здобуття практичних навичок здобувачів в досліджуваній сфері, надання можливості самостійно застосовувати / тлумачити відповідні екологічні норми, прецедентне право і доктрину європейського екологічного права; розвиток компетентності щодо визначення співвідношення та взаємозалежності міжнародного та європейського права навколишнього середовища, у тому числі з іншими юридичними дисциплінами; розширення практичних навичок здобувачів в досліджуваній сфері, що дозволять здійснювати самостійні наукові дослідження та розробляти практичні рекомендації у цій сфері, зокрема виходячи із нагальних завдань, що стоять перед Україною в контексті європейської інтеграції.

2. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми.

При вивченні даної дисципліни використовуються знання, отримані з наступних дисциплін – «Міжнародне право», «Право Європейського союзу», «Право міжнародних договорів», «Міжнародне публічне право (основи теорії)», «Екологічне право», «Земельне право», «Аграрне право» (пререквізити).

Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін: «Загальні положення екологічного права: актуальні проблеми»; «Правові режими природних об'єктів та комплексів в умовах євроінтеграції: теоретико-прикладні аспекти»; «Сучасні теоретико-правові питання охорони земель» (постреквізити).

Навчальний курс «Екологічне право Європейського Союзу» як складова частина міждисциплінарної науково-освітньої програми має сприяти проведенню досліджень актуальних проблем, в тому числі міжнародних, екологічного права молодими науковцями, запровадженню міждисциплінарних

науково-освітніх програм, а також підготовці викладачів нових правових дисциплін.

Очікувані результати навчання:

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (аспірант) повинен:

знати: загальну концепцію, передумови формування та етапи становлення екологічного права Європейського Союзу, сучасний стан та перспективи розвитку європейського законодавства з охорони навколишнього середовища; систему європейського права навколишнього середовища; сучасні актуальні проблеми науки екологічного права; особливості правової регламентації екологічних правовідносин; сутність відповідних правових категорій; характеристику принципів екологічного права ЄС; особливості джерел права охорони навколишнього середовища ЄС, ключові положення предметних сфер права охорони навколишнього середовища ЄС, наукові концепції щодо визначення місця екологічного права ЄС в системі права.

розуміти: сутність екологічного права ЄС, зміст основних правових інститутів екологічного права ЄС, структуру системи екологічного права, форми і принципи реалізації екологічного права ЄС, чинники, що обумовлюють необхідність тлумачення норм екологічного права ЄС, проблеми подолання колізій при реалізації норм екологічного права ЄС, міжнародні та європейські стандарти в зазначеній сфері.

вміти: застосовувати отримані знання в практичній діяльності; вільно орієнтуватися в системі міжнародних нормативно-правових актів, якими регламентуються екологічні правовідносини; демонструвати знання національного та європейського екологічного законодавства, аналізувати та коментувати відповідні нормативні положення, здійснювати їх порівняльну характеристику, пропонувати шляхи їх удосконалення.; прогнозувати напрямки здійснення реформ у напрямку адаптації українського екологічного законодавства до законодавства ЄС та презентувати результати власних

досліджень; користуватися сучасною науковою та спеціальною літературою, іншими інформаційними джерелами.

3. Предметні компетентності здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, сформовані в результаті освоєння навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу»:

ПК – 1. Здатність до розуміння системоутворюючих категорій європейського права охорони навколишнього середовища.

ПК – 2. Розуміння загальної концепції, передумови формування та становлення, структури, основних засад, принципів та джерел європейського права охорони навколишнього середовища.

ПК – 3. Здатність тлумачити та застосовувати норми європейського екологічного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю.

ПК – 4. Здатність до оцінки впливу європейського права навколишнього середовища та розуміння сфер застосування в національних правових системах.

ПК – 5. Уміння чітко обґрунтовувати власну позицію та прийняте рішення за конкретним завданням з європейського права охорони навколишнього середовища.

ПК – 6. Уміти використовувати міжнародні джерела інформації при підготовці до практичних занять європейського екологічного права.

ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.

ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.

ПК – 9. Знання базових категорій екологічного права ЄС, розуміння ролі та знання засад, принципів європейської екологічної політики, його історичного розвитку та подальших тенденцій, основних положень семи Програм дій ЄС із охорони навколишнього середовища;

ПК – 10. Здатність ознайомлюватись із законодавством ЄС та міжнародними правовими актами з питань охорони довкілля, у тому числі мовою оригіналу.

ПК – 11. Здатність приймати обґрунтовані та вмотивовані висновки при вирішенні завдань з європейського права охорони навколишнього середовища.

ПК – 12. Здатність системно аналізувати положення європейського права охорони навколишнього середовища та практику його застосування.

ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.

ПК – 14. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні відносин у галузі охорони навколишнього середовища, формулювати аргументовані висновки щодо способів їх вирішення.

ПК – 15. Здатність формувати внутрішнє переконання, встановлювати об'єктивну істину та приймати справедливе правове рішення у процесі вирішення завдань з європейського права навколишнього середовища.

ПК – 16. Знання методів критичного аналізу, синтезу та оцінки сучасних наукових досягнень, а також методів генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких та практичних задач у сфері екологічного права ЄС та міждисциплінарних галузях.

ПК – 17. Здатність до пошуку, збору, аналізу, систематизації та узагальнення положень науки екологічного права та законодавства ЄС з різних міжнародних ресурсів із застосуванням електронних сервісів, платформ та баз даних.

ПК – 18. Здатність використовувати правничу термінологію у процесі професійної діяльності у сфері європейського екологічного права, працювати у міжнародному середовищі.

ПК – 19. Вміння аналізувати правові проблеми та вирішувати практичні завдання, засновані на застосуванні конкретних правових норм та судової практики у сфері реалізації екологічного права ЄС, формувати правові позиції

та здійснювати юридичні дії в точній відповідності з екологічним законодавством.

ПК – 20. Здатність критичного та системного аналізу юридичних фактів, правових норм, правовідносин у науково-дослідницькій та професійній діяльності при вирішенні практичних завдань з екологічного права Європейського Союзу.

Експлікація загальних і професійних компетентностей визначається в карті предметних компетентностей (Додаток 1).

4. Перелік результатів навчання здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії.

У результаті освоєння навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС НД 1.1. Демонструвати знання і розуміння сучасної європейської еколого-правової доктрини, цінностей, принципів та стандартів у межах галузі екологічного права ЄС.

РНС НД 1.2. Вміння демонструвати знання основних положень та системоутворюючих категорій європейського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища.

РНС НД 1-2-3. 3. Володіти навичками критичного та системного аналізу різних правових явищ, юридичних фактів, еколого-правових норм і екологічних правових відносин.

РНС НД 1-2-3. 4. Ініціативно розглядати (досліджувати) актуальні питання у сфері екологічного права та законодавства Європейського Союзу, виявляти проблеми у правовому регулюванні екологічних відносин і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань.

РНС НД 1-2-3. 5. Знати праці провідних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі екологічного права, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загального освітнього процесу.

РНС НД 1-2-3. 6. Знати особливості наукової комунікації, міжнародного співробітництва, презентації власних наукових поглядів українською та іноземними мовами.

РНС НД 1-2-3. 7. Уміти використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у процесі спілкування, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації даних та представленні результатів.

РНС НД 1-2-3. 8. Вміти публічно представляти і захищати наукові результати, виступати на вітчизняних та міжнародних екологічних форумах, конференціях та семінарах.

РНС НД 1. 9. Вміти давати оцінку впливу європейського права навколишнього середовища на національні правові системи держав-членів та національне законодавство України.

РНС НД 1-2-3. 10. Вміти системно аналізувати положення міжнародно-правових актів та законодавства Європейського Союзу у галузі охорони довкілля, пропонувати шляхи удосконалення.

РНС НД 1-2-3. 11. Вміти застосовувати набуті знання в процесі практичної діяльності, пропонувати аргументоване вирішення актуальних проблем охорони та захисту навколишнього середовища на європейському та національному рівні.

РНС НД 1.12. Вміти презентувати результати власних досліджень стосовно адаптації національного законодавства України у галузі охорони довкілля до вимог законодавства ЄС.

РНС НД 1-2-3. 13. Вміти демонструвати власні пропозиції щодо використання позитивного європейського досвіду у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні.

РНС НД 1-2-3. 14. Уміти використовувати технології дистанційного навчання у власній науково-дослідницькій діяльності, в організації навчального процесу та проведенні наукових заходів.

РНС НД 1-2-3. 15. Бути здатним саморозвиватися та самовдосконалюватися, нести відповідальність за новизну наукових досліджень.

РНС НД 1.16. Знати загальну концепцію, передумови формування та етапи становлення екологічного права Європейського Союзу.

РНС НД 2-3. 17. Знати особливості правової регламентації екологічних правовідносин в рамках законодавства ЄС.

РНС НД 1.18. Знати і розуміти наукові концепції щодо визначення місця екологічного права ЄС в системі права.

РНС НД 1-2-3. 19. Демонструвати знання національного та європейського екологічного законодавства, аналізувати та коментувати відповідні нормативні положення, здійснювати їх порівняльну характеристику.

РНС НД 2-3. 20. Знати і вміти застосувати законодавство ЄС в процесі правового регулювання окремих сфер екологічних відносин.

Експлікація результатів освоєння навчальної дисципліни і результатів навчання за спеціальністю і спеціалізацією освітньо-професійної програми визначається в карті результатів навчання, сформульованих у термінах компетентностей (Додаток 2).

5. Модуляризація компетентісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни.

Експлікація модуляризації компетентісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» визначається у матриці зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями (Додаток 3).

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів ЕКТС: 7</p> <p>Кількість модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 210 год. Лекцій – 24 год. Практичних занять 36 год. Самостійної роботи 150 год.</p> <p>Тижневих годин: Аудиторних – 4 Самостійної роботи: 12,5</p>	<p>Рівень освіти – третій (доктор філософії)</p> <p>Галузь знань – 08 «Право»</p> <p>Спеціальність – 081 «Право»</p>	<p>Варіативна</p> <p>Модуль 1. Загальні положення екологічного права Європейського Союзу. Лекції: 8 год. Практичні заняття: 12 год. Самостійна робота: 50 год. Виду контролю: поточний контроль</p> <p>Модуль 2. Правове регулювання охорони та використання природних ресурсів за законодавством ЄС. Лекції: 8 год. Практичні заняття: 12 год. Самостійна робота: 50 год. Виду контролю: поточний контроль</p> <p>Модуль 3. Особливості застосування законодавства ЄС в процесі правового регулювання окремих сфер екологічних відносин. Лекції: 8 год. Практичні заняття: 12 год. Самостійна робота: 50 год. Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (іспит)</p>

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Загальні положення екологічного права Європейського Союзу.

Основи права охорони навколишнього середовища Європейського Союзу.

Стан, тенденції та перспективи розвитку права охорони навколишнього середовища ЄС права в умовах глобалізації світових економічних і суспільних явищ. Об'єктивні та суб'єктивні передумови формування та функціонування права охорони навколишнього середовища Європейського Союзу. Конференція ООН з проблем навколишнього середовища, оточуючого людину 1972 р.: основні положення, цілі та роль у розвитку європейського права навколишнього середовища. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку Ріо-де-Жанейро 1992 р.: цілі, основні положення та роль у розвитку європейського права навколишнього середовища.

Поняття, цілі та принципи права охорони навколишнього середовища ЄС. Концепція сталого розвитку як основна мета ЄС в сфері забезпечення охорони навколишнього середовища. Окремі аспекти принципу «забруднювач платить» в європейському праві охорони навколишнього середовища.

Джерела права охорони навколишнього середовища ЄС. Загальна характеристика нормативних та інших джерел права охорони навколишнього середовища ЄС. Особливості норм первинного права ЄС: Договір про функціонування Європейського союзу та Договір про Європейський Союз. Норми вторинного права ЄС: директиви, регламенти, рішення, рекомендації та висновки. Роль прецедентного права у регулювання правових відносин у сфері охорони навколишнього середовища ЄС. Міжнародні договори та інші міжнародно-правові акти як джерела права охорони навколишнього середовища ЄС.

Екологічна політика ЄС: загальний опис, цілі, особливі аспекти. Історичний розвиток екологічної політики ЄС. Загальні характеристики першої і другої програм Програми дій з навколишнього середовища. Основні аспекти

третьої, четвертої, п'ятої та шостої Програми дій з навколишнього середовища. Загальний опис 7-ї Програми дій з навколишнього середовища. Основні цілі та тематичні пріоритети 7-ї Програми дій з навколишнього середовища.

Модуль 2. Правове регулювання охорони та використання природних ресурсів за законодавством ЄС.

Правове регулювання ЄС у сфері захисту морського простору. Захист морського простору за законодавством ЄС: основні напрямки правового регулювання. Морська політика ЄС. Політика ЄС щодо прибережних зон. Рамкова Директива 2008/56/ЄС про морську стратегію. Хороший екологічний стан (Good Environmental Status).

Правове забезпечення охорони водних ресурсів за законодавством ЄС.

Основи права ЄС у сфері охорони водних ресурсів. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС: цілі і основні положення. Правовий захист питної води в ЄС. Директива 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною.

Правова охорона атмосферного повітря в ЄС. Охорона атмосферного повітря в ЄС: основні напрямки правового регулювання. Директива 2008/50 / ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. Правове регулювання транскордонного забруднення повітря в ЄС. Моніторинг, оцінка якості повітря і обмін інформацією як елементи правового захисту якості повітря в ЄС. Особливості захисту від забруднення атмосферного повітря автотранспортом відповідно до законодавства ЄС. Регулювання виробництва «екологічних» автомобілів в ЄС. Введення в експлуатацію електричних транспортних засобів.

Збереження та охорона біологічного різноманіття у праві охорони навколишнього середовища ЄС. Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття 1992 р. в ЄС : загальна характеристика, структура, цілі, основні положення. Особливості застосування Конвенції ООН про охорону біологічного різноманіття 1992 р. в рамках ЄС. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття 1995 р. Основні

положення і особливі аспекти Стратегії ЄС в області біологічного різноманіття. Правове регулювання екологічного режиму для дикої флори і фауни в ЄС. Директиви Ради 92/43/ЄЕС про збереження природних середовищ існування дикої флори та фауни, що доповнює Директиви 79/409/ЄЕС, 2009/147/ЄС. Правове регулювання захисту окремих видів: Директива 2009/147/ЄС про охорону диких птахів.

Модуль 3. Особливості застосування законодавства ЄС в процесі правового регулювання окремих сфер екологічних відносин.

Правове регулювання ЄС у сфері енергетики. Особливості та основні положення спільної енергетичної політики ЄС. Енергетичний союз ЄС. Рамкова Стратегія Енергетичного Союзу ЄС: загальна характеристика та особливі аспекти. Основні положення правового регулювання в сфері ядерної безпеки в ЄС. Директива з ядерної безпеки (2014/87 / Євратом). Використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел в ЄС. Директива 2009/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел: основні положення, цілі та ключові елементи.

Правове регулювання ЄС у сфері попередження зміни клімату. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 року. Віденська Конвенція про охорону озонового шару 1985 р. Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар 1987 р. Стратегія ЄС зі зміни клімату : загальна характеристика, принципи, структура. Правове регулювання торгівлі квотами в рамках ЄС. Конференція ООН з питань зміни клімату (COP 21) 2015 р. Паризька угода: основні положення, цілі і ключові елементи. Програма дій ЄС в рамках Конференція ООН з питань зміни клімату 2015 р. Відповідальність за шкоду, спричинену зміною клімату.

Правове регулювання застосування агробіотехнологій в законодавстві ЄС. Особливості правового регулювання поводження з генетично модифікованими організмами в ЄС. Директива 2015/412/ЄЕС про внесення змін до Директиви 2001/18/ЄС стосовно можливості для держав-членів обмежити

або заборонити вирощування на своїй території генетично модифікованих організмів (ГМО) : основні положення та ключові аспекти.

Правове регулювання поводження з відходами у рамках ЄС. Загальні положення та особливості поводження з відходами відповідно до законодавства ЄС. Рамкова Директива 2008/98/ЄС про відходи. Особливості правового регулювання поводження з небезпечними відходами: Директива Ради ЄС 91/689/ЄЕС про небезпечні відходи. Правове регулювання поводження з ядерними / радіоактивними відходами в ЄС. 16. Європейське законодавство про управління відходами від електричного і електронного обладнання. Основні положення Директиви 2012/19/ЄС про відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО). Правове регулювання поводження з радіоактивними/ядерними відходами в ЄС. Захист від шумового забруднення відповідно до законодавства ЄС: Директива 2002/49/ЄС стосовно оцінювання і керування шумом навколишнього природного середовища.

4. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять

Формами організації освітнього процесу є:

- 1) навчальні заняття;
- 2) самостійна робота студента;
- 3) практична підготовка студента;
- 4) контрольні заходи.

Види навчальних занять: лекції (оглядові, інформаційні, проблемні лекції, лекції-візуалізації, діалогові лекції, лекції-конференції, лекції-консультації, лекції-дискусії), практичні заняття, семінарські заняття (у формі колоквиум), індивідуальні заняття, консультації.

Види навчальних занять:

1) *лекція* – основний вид навчальних занять, призначених для систематизованого викладення теоретичного матеріалу. Лекція вводить аспірантів у галузь наукових знань з екологічного права ЄС, знайомить їх з

основними науково-теоретичними положеннями і методологією навчальної дисципліни, показує взаємозв'язок з іншими галузями права. Лекції визначають напрям, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять і, головним чином, самостійної роботи студентів. Можливе впровадження таких видів лекцій: тематичні, оглядові, лекції-візуалізації, діалогові лекції, лекції-конференції, лекції-консультації тощо;

2) *практичне заняття* – вид навчального заняття, при якому викладач організує детальний розгляд аспірантами окремих теоретичних положень екологічного права ЄС та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання аспірантами відповідно сформульованих завдань. Практичне заняття включає проведення контролю знань, умінь і навичок, розв'язання задач з їх обговоренням, вирішення контрольних завдань, їх перевірка та оцінювання. Оцінки, одержані аспірантом під час практичного заняття, враховуються при визначенні підсумкової кількості балів з навчальної дисципліни. Можливе проведення практичних занять також у формі ділових ігор, занять-диспутів з екологічних питань, практичних тренінгів із застосуванням європейського екологічного законодавства тощо;

3) *семінарське заняття* (у формі колоквіуму) – вид навчального заняття, на якому викладач організує дискусію із попередньо визначених проблемних питань з екологічного права ЄС або його науково-теоретичних положень. Змістом такого заняття можуть бути слухання та обговорення аспірантських докладів, повідомлень тощо, організація предметних диспутів або бесіда викладача з аспірантами з метою оцінки та підвищення рівня знань. Оцінки за кожне семінарське заняття (колоквіум) враховуються при визначенні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни;

4) *індивідуальне заняття* – вид навчального заняття, проводиться з окремими аспірантами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей або для аспірантів, які мають певні проблеми у засвоєнні навчального матеріалу. Індивідуальні заняття організовуються у позанавчальний час за окремим графіком, складеним

кафедрою і викладачем з урахуванням індивідуального навчального плану аспіранта;

5) *консультація* – вид навчального заняття, на якому аспірант отримує від викладача відповіді на окремі питання або пояснення окремих теоретичних положень чи їх практичного застосування. Консультація проводиться за графіком, який складається кафедрою. При необхідності, на прохання аспірантів, консультації можуть проводитися поза графіком. Консультація може бути індивідуальною або проводитись для групи аспірантів, залежно від того, чи викладач консулює аспірантів з питань, пов'язаних із виконання індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань екологічного права ЄС.

4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

1. Зміст та призначення самостійної роботи аспірантів.

Самостійна робота аспіранта – це самостійна діяльність здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, яку викладач планує разом з ним, але виконує її аспірант за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача без його прямої участі.

Призначенням самостійної роботи аспіранта є: поглиблення власних уявлень і знань про окремі теоретичні аспекти екологічного права ЄС, його системоутворюючі категорії, особливості правового регулювання використання та відтворення природних ресурсів, охорони довкілля країнами Європейського Співтовариства; формування на цій основі загальних, фахових та предметних компетентностей у сфері європейського правового регулювання екологічних відносин.

2. Форми самостійної роботи аспірантів:

- 1) підготовка до практичних занять;
- 2) підготовка до лекцій (у разі проведення лекцій-диспутів, діалогових лекцій, лекцій-конференцій тощо);
- 3) самостійне опрацювання тем лекцій та практичних занять;
- 4) робота з інформаційними ресурсами;

- 5) підготовка рефератів та інших видів індивідуальних робіт;
- 6) підготовка наукової доповіді для виступу на науково-практичній конференції або на засіданні кафедри;
- 7) підготовка до поточного контролю та іспиту;
- 8) огляд науково-теоретичної літератури та робота з нею;
- 9) конспектування (рецензування) рекомендованої наукової літератури, тексту лекцій;
- 10) підготовка індивідуальних завдань;
- 11) складання бібліографічних описів;
- 12) підготовка есе за вузькоспеціальною проблемною тематикою;
- 13) написання статей, тез наукових доповідей;
- 14) підготовка до усної презентації та виступ з нею;
- 15) підготовка до диспутів, судових дебатів, круглих столів, конференцій.

4.3. Освітні технології та методи навчання.

Кафедрою екологічного права використовуються як традиційні, так і новітні освітні технології та методи навчання.

Освітні технології вивчення курсу «Екологічне право Європейського Союзу»:

- *проблемно-орієнтоване навчання* – викладання навчального матеріалу, при якому для вивчення і розв'язання пропонуються важливі проблеми у сфері правового регулювання екологічних суспільних відносин (пов'язані, наприклад, з недосконалістю екологічного законодавства, еколого-правової термінології, колізіями та прогалинами у нормативних актах) що сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів, формуванні у них аналітичного мислення та альтернативної думки;

- *аудіо-візуальна технологія* – передбачає у процесі вивчення навчального курсу широке використання інформаційно-орієнтованих засобів навчання на базі сучасних інформаційних технологій, мультимедійних систем та телекомунікаційних мереж, забезпечує візуалізацію навчального процесу та створює найкращі умови для запам'ятовування опрацьованого матеріалу;

- *інтерактивна технологія* - ґрунтується на концепції ідеї групового співробітництва, взаємного навчання. Процес пізнання відбувається за умови активної взаємодії усіх учасників навчального процесу шляхом кооперативного, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань. Знаходить свій прояв у формі диспутів, діалогових лекцій, обговорень питань на практичних заняттях, ділових ігор, судових дебатів тощо;

- *технологія модульно-рейтингового навчання* – полягає у послідовному засвоєнні навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), результати якого є підставою для визначення рейтингу здобувача. Є мотиваційною заохочувальною технологією;

- *особистісно - орієнтована технологія*, яка спрямована на формування у здобувачів певного набору компетентностей (знань, умінь, здатностей, навичок) та результатів навчання як складових їх навчальної та професійної підготовки.

В процесі реалізації освітніх технологій кафедрою екологічного права використовуються наступні **методи навчання**:

- *імітаційні інтерактивні методи*, які поділяються на *неігрові* (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, індивідуальний тренаж, проведення лекцій (відео-лекцій), мультимедійних презентацій, практичних занять у формі дискусій, моделювання вирішення задач, розроблення таблиць та графіків, організація дебатів, проведення відео-конференцій, «круглих столів» тощо;) та *ігрові* (ділові ігри, судові дебати, розігрування ролей, ігрове проектування, метод «мозкової атаки»). Вони є найбільш суттєвими у професійній направленості навчального процесу, важливим засобом орієнтування аспіранта на краще засвоєння навчальної дисципліни та майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, створення нових, більш цінних, алгоритмів навчання.

- кейс-метод (ситуативний) – спрямований на розв’язання конкретних ситуативних завдань, що формує у здобувача здатність справлятися з реальними нестандартними або унікальними ситуаціями (проблемами), які потребують критичного мислення, аналізу та зумовлюють необхідність прийняття управлінського системного рішення.

4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни.

Поточний контроль знань здобувачів.

Завданням поточного контролю (ПК) є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу з Екологічного права Європейського Союзу, умінь самостійно його опрацювати, здатності осмислити зміст теми чи розділу, вміння правильно тлумачити норми екологічного та іншого суміжного законодавства, уміння публічно чи письмово презентувати отримані знання та підготовлений матеріал на практичних заняттях або у науково-дослідній роботі.

Видами поточного контролю знань здобувачів є оперативний та рубіжний (модульний).

Оперативний поточний контроль охоплює індивідуальний або груповий контроль засвоєння навчального матеріалу, перевірку підготовленості здобувачів до виконання практичних та семінарських занять, ходу виконання окремих розділів індивідуальних завдань.

Рубіжний (модульний) контроль полягає у перевірці знань і практичної підготовленості здобувачів з певної завершеної частини навчальної дисципліни (модуля), умінь виконання індивідуальних завдань, що підлягають виконанню на час проведення такого контролю. Це певний проміжний підсумок роботи здобувача, що дає змогу поглибити і зміцнити його знання.

Поточний контроль здійснюється викладачем, який веде лекційні та семінарські заняття як під час аудиторних занять, так і в час позааудиторної роботи у терміни, визначені робочим планом навчальної дисципліни.

Формами поточного контролю знань здобувачів і одночасно оціночними засобами є: усне опитування, завдання до практичних занять, письмова контрольна робота (завдання, що потребують розгорнутої письмової відповіді на теоретичні питання; письмове вирішення практичного завдання тощо); колоквиум; перевірки індивідуальних завдань.

Об'єктами поточного контролю знань здобувачів з навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» є: систематичність та активність роботи на лекційних і семінарських заняттях, повнота і ґрунтовність відповіді на питання плану практичного заняття; уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні доповіді; повнота і переконливість наведених доводів при розв'язанні практичних задач, в процесі проведення інтерактивних форм навчання; посилення на норми національного, міжнародного та європейського права, судову та правозастосовчу практику за поточною темою; виконання письмових практичних завдань; виконання контрольних робіт, індивідуальних завдань та інших видів самостійної роботи.

Вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» розраховано на один семестр.

Для здобувачів передбачено тривалість курсу:

всього –	210 годин (7 кредитів)
лекційні –	24 години
практичні заняття –	36 годин
самостійна робота –	150 годин

Вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу» містить два навчальних блоки (модуля). Оцінювання рівня знань здобувачів здійснюється на основі ПК (поточного контролю за результатами практичних занять та самостійної роботи за двома навчальними блоками) та ПКЗ (підсумкового контролю знань) із таким розподілом:

Загальна кількість балів за кожний блок навчальної дисципліни нараховується в діапазоні від 0 до 10 балів, при цьому передбачається

виконання самостійної роботи, яка оцінюється в цілому також в діапазоні від 0 до 10 балів. Максимальна кількість балів за результатами ПК за семестр – 40 балів.

Оцінювання знань студентів за результатами ПК за кожний модуль навчання здійснюється за наступною формулою:

Розподіл балів за об'єктами поточного контролю

Максимальна кількість балів					
Навчальний блок	Відповіді на практичних заняттях	Виконання контрольних робіт	Разом за практичні заняття та контрольні роботи	Виконання самостійної роботи	Усього за результатами ПК
I блок 6 занять	6	4 контр. робота	30	10	40
II блок 6 занять	6	4 контр. робота			
III блок 6 занять	6	4 контр. робота			

За результатами підсумкового контролю (ПКЗ) здобувач може отримати від 0 до 60 балів.

Конкретна кількість балів виставляється, виходячи з визначених кафедрою якісних і кількісних критеріїв оцінювання знань і умінь з навчальної дисципліни. Зазначені критерії поєднують в собі як цифрові, так і текстові показники і дозволяють визначити максимальну кількість балів, котру здобувач може отримати за завдання, які оцінюються.

Шкала оцінювання знань і умінь здобувача на практичних заняттях

(за одне практичне заняття аспірант може отримати від 0 до 1 бала)

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь аспіранта
	- повне і глибоке знання матеріалу, передбаченого

<p>1 бал</p>	<p>програмою навчальної дисципліни «Екологічне право ЄС» та планом практичних занять;</p> <ul style="list-style-type: none"> - засвоєння основної та систематичне опанування додаткової наукової літератури з відповідних тем; - повні, ґрунтовні та правильні відповіді на основні питання плану практичних занять та додаткові питання, поставлені викладачем; - правильне розв'язання практичних завдань, засноване на застосуванні конкретних правових норм та судової практики, високий рівень засвоєння практичних навичок за певною темою; - уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні дискусійних питань, використовувати необхідний матеріал для доведення і обґрунтування своєї позиції; - здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни та використання їх під час аналізу правових джерел та практичних ситуацій.
<p>0,5 бала</p>	<ul style="list-style-type: none"> - достатнє знання теоретичного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни з можливими незначними неточностями; - засвоєння та використання основної літератури та нормативних актів, рекомендованих навчально-методичним посібником; - достатній рівень та обсяг вирішення практичних завдань, наявність практичних навичок для засвоєння теми; - помилки та деякі неточності при відповіді на занятті або вирішенні завдань за наявності необхідних знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача; - слухні, ґрунтовні зауваження при обговоренні дискусійних питань або доповнення відповідей інших аспірантів.
<p>0 балів</p>	<ul style="list-style-type: none"> - повна відсутність відвідувань практичних занять протягом семестру; - повна відсутність активності на практичних заняттях (немає відповідей, доповнень, участі у обговоренні питань) - відсутність знань по жодному з питань плану практичних занять за відповідними темами; неправильне вирішення практичних завдань.

Шкала оцінювання знань і умінь здобувача при виконанні контрольної роботи

Завдання контрольної роботи можуть складатись з 2-3 теоретичних, концептуальних питань у рамках програми з навчальної дисципліни та з розгорнутої письмової відповіді на них.

Здобувачі можуть отримати за цей вид роботи такі бали:

Письмова відповідь (критерії оцінки)	Кількість балів
Глибоке знання матеріалу з поставленого питання, його повне, логічне та послідовне викладення у письмовій відповіді, знання та використання концептуальних наукових положень	4
Достатньо повне знання матеріалу з поставленого питання з можливими незначними неточностями, знання основних теоретико-методологічних положень з навчальної дисципліни	3
Задовільне знання матеріалу, наявність неточностей та помилок у відповіді, неповна відповідь на запитання	2
Неповна або неправильна відповідь на поставлені запитання, суттєві помилки у розкритті теоретичних питань	1
Повна відсутність відповіді або відповідь не на поставлене питання	0

Критерії оцінювання знань і умінь здобувачів при виконанні самостійної роботи

При оцінюванні результатів виконання самостійних індивідуальних наукових завдань використовується диференційований підхід, в основу якого

покладено виділення різних форм самостійної роботи здобувачами. Самостійна робота здобувачів здійснюється шляхом виконання одного або декількох видів індивідуальних науково-творчих чи науково-дослідницьких завдань, які обираються аспірантом з урахуванням його творчих можливостей, навчальних та наукових здобутків та наукових інтересів за погодженням із лектором, науковим керівником.

Кількість балів	Форми самостійної роботи аспірантів
10 балів	<ul style="list-style-type: none"> – участь у міжнародних наукових, науково-практичних конференціях, форумах, конгресах та підготовка під керівництвом наукового керівника тез і виступ з науковою доповіддю; – виступ на всеукраїнських наукових конференціях, засіданнях круглого столу, конгресах, форумах, семінарах молодих вчених з науковою доповіддю (повідомленням) у межах тематики навчальної дисципліни та публікація тез наукової доповіді або наукової статті за результатами виступу; – підготовка наукової роботи в межах тематики програми для участі у конкурсах наукових робіт молодих вчених; – участь у конкурсах на отримання грантової підтримки наукових досліджень та стипендій, заснованих на честь видатних діячів науки, освіти, культури, громадських діячів, а також заснованих Президентом України, Кабінетом Міністрів України, державними чи недержавними органами, підприємствами, установами чи організаціями з обраною навчальною дисципліни.
7 балів	<ul style="list-style-type: none"> – наукова доповідь або повідомлення (10 хвилин) на засіданні кафедри; – участь у засіданнях «круглого столу», підготовка та публікація тез наукових повідомлень та доповідей; – публікація тез наукової доповіді в межах тематики програми навчальної дисципліни у матеріалах наукових, науково-практичних конференцій; – тематичне узагальнення правозастосовної практики з метою отримання поглиблених знань щодо особливостей застосування окремих норм національного й міжнародного екологічного законодавства.

5 балів	<ul style="list-style-type: none"> – підготовка і написання реферату за однією з рекомендованих кафедрою тем; – створення тестів або презентації за визначеною викладачем темою навчальної дисципліни. – підготовка наукового повідомлення (не більше 5-ти хв.) в межах тематики програми навчальної дисципліни, її презентація на конференції, засіданні кафедри, методологічному семінарі; – анутовання або аналіз наукової та навчально-методичної літератури з навчальної дисципліни; – пошук та підготовка довідкової інформації за визначеною темою навчальної дисципліни.
0-2 бали	<ul style="list-style-type: none"> – складання бібліографічних списків (переліку літератури) за визначеною тематикою навчальної дисципліни; – написання конспектів наукової монографічної або періодичної літератури; – відвідування наукових, науково-практичних конференцій, круглих столів та інших заходів, пов'язаних із навчальною дисципліною.

**Підсумковий контроль знань здобувачів
за 3 блоками навчальної дисципліни**

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74

Е	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		1 – 34

Форма підсумкового контролю: іспит.

Мова викладання: українська.

4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.

Нормативно-правові акти

Стокгольмська Декларація (щодо питань навколишнього середовища) від 16.06.1972. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454

Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14.06.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455

Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 17.03.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_273

Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі від 19.09.1979. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_032

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, від 02.02.1971. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_031

Рамкова конвенція Організації Об’єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044

Київський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_801

Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_272

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_015

Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій від 17.03.1992. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_262

Паризька угода від 12.12.2015 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161

Про ратифікацію Паризької Угоди: Закон України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 35. Ст. 595.
Екологічне право : підручник / [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Право, 2019. – 552 с.

Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року: Закон України від 03.06.1999 р. № 728-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 31. Ст. 254.

Про ратифікацію Конвенції про захист Чорного моря від забруднення: Постанова Верховної Ради України від 04.02.1994 р. № 3939-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 23. Ст. 172.

Про приєднання України до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер: Закон України від 01.07.1999 р. № 801-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 34. Ст. 282.

Про ратифікацію Конвенції щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай): Закон України

від 17.01.2002 р. № 2997-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 143.

Про приєднання України до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин: Закон України від 19.03.1999 р. № 535-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 18. Ст. 154.

Про приєднання України до Міжнародної конвенції про захист рослин: Указ Президента України від 31.01.2006 р. № 81/2006. Офіційний вісник України. 2006. № 5. Ст. 213.

Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі: Закон України від 29.10.1996 р. № 436/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 50. Ст. 278.

Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату: Закон України від 29.10.1996 р. № 435/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 50. Ст. 277.

Підручники, навчальні посібники, монографії, статті

Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2014. 784 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т; Т. 14: Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2018. 776 с.

Колбасов О. С. Международно-правовая охрана окружающей среды. Москва: Междунар. отношения, 1982. 240 с.

Международное экологическое право: учебник / отв. ред. Р. М. Валеев. Москва: Статут, 2012. 639 с.

Задорожній О. В., Медведєва М. О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Київ: Вид. дім «Промені», 2010. 510 с.

Тимченко Л. Д., Кононенко В. П. Міжнародне право: підручник. Київ: Знання, 2012. 631 с.

Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Міжнародний центр космічного права. Київ: Обрії, 2010. 213 с.

Выстробец Е. А. Экологическое право. Мотивации в международном сотрудничестве / предисл. Ю. Е. Винокуров. Москва: Наука, 2006. 383 с.

Міжнародне право: Основні галузі: підручник / за ред. В. Г. Буткевич. Київ: Либідь, 2004. 816 с.

Кравченко С. М., Андрусевич А. О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища: підручник / за ред. С. М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.

Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: учебник. Институт государства и права РАН, Академический правовой университет. Москва: БЕК, 1997. 410 с.

Международное право: научное издание / Вольфганг Граф Витцтум [и др.]; пер. с нем. [Тигран Бекназар, Алсу Насырова, Наталья Спица; науч. ред., сост. указ. Т. Ф. Яковлева]. Москва; Берлин: Инфотропик Медиа, 2011. 961 с.

Боровский Е. Э. Основы международного экологического права. Правовые вопросы охраны окружающей среды. 2005. 12. С. 18–26.

Гаврилова Ю. А. Международные организации как субъекты международного экологического права. *Europejska nauka XXI powieka* 2009. V. 7. Prawo. Historia. Filozofia: Materiały V międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. *Przemysł : Nauka i studia*, 2009. С. 41–46.

Копылов М. Н. Международное экологическое право как отрасль современного международного права. *Государство и право*. 2007. 1. С. 54–63.

Струтинська-Струк Л. В. Принципи міжнародного екологічного права та національної екологічної політики України: порівняльно-правовий аналіз. *Порівняльно-правові дослідження*. 2011. № 1. С. 110–115.

Короткий Т. Р. Міжнародне право охорони морського середовища як підгалузь міжнародного права навколишнього середовища. Держава і право. Юридичні і політичні науки: зб. наук. пр. 2011. Вип. 54. С. 534–542.

Кичигин Н. В. Международные и национальные принципы охраны окружающей среды. Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Обрії, 2010. С. 20–27.

Бездєнежна М. Принцип перестороги у міжнародному екологічному праві: особливості застосування. Актуальні проблеми міжнародних відносин / голов. ред. Л. В. Губерський. Київ: Ін-т міжнар. відносин, 2010. Вип. 88. Ч. 1. С. 97–98.

Beyerlin U., Marauhn T. International environmental law. Hart Publishing, 2011

Birnie B., Boyle A.E. International Law and Environment. Oxford ; New York (N.Y.) : Oxford University Press, 2009.

Bodansky D. ir kt. (red.). The Oxford Handbook of International Environmental Law. OUP Oxford, 2008

Beckwith S., Thornton J. Environmental law, London: Thomson/ Sweet & Maxwell, 2004.

Bell S. Environmental law, Oxford University Press, 2008.

Jan H. J., Vedder H. H. B. European environmental law, Groningen : Europa Law Publishing, 2008.

Lee M. EU environmental law: challenges, change and decision – making, Oxford Portland, 2005.

Macrory R., Havercroft I., Purdy R. Principles of European environmental law, Avosetta group of European Environmental Lawyers, Groningen: Europa Law Publishing, 2004.

Davies P. G.G. European Union environmental law: an introduction to key selected issues, Ashgate, 2001.

De Sadeleer N., Roller G., Dross M. Access to justice in environmental matters and the role of NGOs: empirical findings and legal appraisal, Groningen : Europa Law Publishing, 2005.

Ebbesson J. Access to justice in environmental matters in the EU: The Hague; London; Boston: Kluwer Law International, 2002.

Environmental liability and ecological damage in European law (ed. Hinteregger, M.), Cambridge; New York (N.Y.): Cambridge University Press, 2008.

Hedemann-Robinson M. Enforcement of European Union environmental law: legal issues and challenges, Routledge-Cavendish: Taylor & Francis Group, 2007.

Інтернет-ресурси:

Офіційний сайт Європейського парламенту. URL: europarl.europa.eu .

Офіційний сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/web/portal/home>

Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України: URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329

Офіційний сайт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / URL: <http://nlu.edu.ua>

Сайт наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://library.nlu.edu.ua/>

Практика Європейського Суду з прав людини у справах, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_RUS.pdf

*Додаток 1***Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни**

Шифр та назва компетентностей за спеціальністю і/або спеціалізацією	Шифр та назва компетентностей з навчальної дисципліни
ЗК – загальні (універсальні) компетентності	ПК – предметні компетентності з навчальної дисципліни
ЗК – 1. Здатність застосувати закони формальної логіки в процесі інтелектуальної діяльності	<p>ПК – 1. Здатність до розуміння системоутворюючих категорій європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 2. Розуміння загальної концепції, передумови формування та становлення, структури, основних засад, принципів та джерел європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 3. Здатність тлумачити та застосовувати норми європейського екологічного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю.</p> <p>ПК – 4. Здатність до оцінки впливу європейського права навколишнього середовища та розуміння сфер застосування в національних правових системах.</p> <p>ПК – 5. Уміння чітко обґрунтовувати власну позицію та прийняте рішення за конкретним завданням з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 15. Здатність формувати внутрішнє переконання, встановлювати об'єктивну істину та приймати справедливе правове рішення у процесі вирішення завдань з європейського права навколишнього середовища.</p>

<p>ЗК – 2. Здатність використовувати іншомовну літературу в професійній сфері;</p>	<p>ПК – 6. Уміння використовувати міжнародні джерела інформації при підготовці до практичних занять європейського екологічного права.</p> <p>ПК – 10. Здатність ознайомлюватись із законодавством ЄС та міжнародними правовими актами з питань охорони довкілля, у тому числі мовою оригіналу.</p>
<p>ЗК - 3. Навички роботи в комп'ютерних мережах, збір, аналіз та управління інформацією, навички використання програмних засобів;</p>	<p>ПК – 17. Здатність до пошуку, збору, аналізу, систематизації та узагальнення положень науки екологічного права та законодавства ЄС з різних міжнародних ресурсів із застосуванням електронних сервісів, платформ та баз даних.</p> <p>ПК – 18. Здатність використовувати правничу термінологію у процесі професійної діяльності у сфері європейського екологічного права, працювати у міжнародному середовищі.</p>
<p>ЗК - 4. Володіння навичками ділового спілкування рідною та іноземними мовами на високому професійному рівні, знання та розуміння наукової правничої термінології;</p>	<p>ПК – 9. Знання базових категорій екологічного права ЄС, розуміння ролі та знання засад, принципів європейської екологічної політики, його історичного розвитку та подальших тенденцій, основних положень семи Програм дій ЄС із охорони навколишнього середовища;</p> <p>ПК – 10. Здатність ознайомлюватись із законодавством ЄС та міжнародними правовими актами з питань охорони довкілля, у тому числі мовою оригіналу.</p> <p>ПК – 18. Здатність використовувати правничу термінологію у процесі професійної діяльності у сфері європейського екологічного права, працювати у міжнародному середовищі.</p>

<p>ЗК – 5. Здатність сумлінно виконувати професійні обов'язки, діяти відповідно до етичних стандартів;</p>	<p>ПК – 15. Здатність формувати внутрішнє переконання, встановлювати об'єктивну істину та приймати справедливе правове рішення у процесі вирішення завдань з європейського права навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 16. Знання методів критичного аналізу, синтезу та оцінки сучасних наукових досягнень, а також методів генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких та практичних задач у сфері екологічного права ЄС та міждисциплінарних галузях.</p>
<p>ЗК – 6. Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, вчасно подавати результат.</p>	<p>ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.</p> <p>ПК – 9. Знання базових категорій екологічного права ЄС, розуміння ролі та знання засад, принципів європейської екологічної політики, його історичного розвитку та подальших тенденцій, основних положень семи Програм дій ЄС із охорони навколишнього середовища;</p> <p>ПК – 11. Здатність приймати обґрунтовані та вмотивовані висновки при вирішенні завдань з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 12. Здатність системно аналізувати положення європейського права охорони навколишнього середовища та практику його застосування.</p>

	<p>ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.</p> <p>ПК – 14. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні відносин у галузі охорони навколишнього середовища, формулювати аргументовані висновки щодо способів їх вирішення.</p> <p>ПК – 19. Вміння аналізувати правові проблеми та вирішувати практичні завдання, засновані на застосуванні конкретних правових норм та судової практики у сфері реалізації екологічного права ЄС, формувати правові позиції та здійснювати юридичні дії в точній відповідності з екологічним законодавством.</p> <p>ПК – 20. Здатність критичного та системного аналізу юридичних фактів, правових норм, правовідносин у науково-дослідницькій та професійній діяльності при вирішенні практичних завдань з екологічного права Європейського Союзу.</p>
<p>ФКС – фахові компетентності за спеціальністю</p>	<p>ПК – предметні компетентності з навчальної дисципліни</p>
<p>ФКС – 1. Здатність застосовувати в професійній діяльності положення національного, європейського та міжнародного законодавства;</p>	<p>ПК – 3. Здатність тлумачити та застосовувати норми європейського екологічного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю.</p> <p>ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.</p> <p>ПК – 10. Здатність ознайомлюватись із законодавством ЄС та міжнародними правовими актами з питань охорони</p>

	<p>довкілля, у тому числі мовою оригіналу.</p> <p>ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.</p>
<p>ФКС – 2. Здатність до здійснення дослідницької діяльності на основі знання та критичного аналізу правових проблем, вміння обирати оптимальні методи дослідження, обробляти результати досліджень, аналізувати їх з урахуванням актуальних наукових і практичних джерел;</p>	<p>ПК – 5. Уміння чітко обґрунтовувати власну позицію та прийняте рішення за конкретним завданням з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.</p> <p>ПК – 9. Знання базових категорій екологічного права ЄС, розуміння ролі та знання засад, принципів європейської екологічної політики, його історичного розвитку та подальших тенденцій, основних положень семи Програм дій ЄС із охорони навколишнього середовища;</p>
<p>ФКС – 3. Компетентність у загальнотеоретичних проблемах, питаннях нормопроєктування та правозастосування, глибоке розуміння принципу верховенства права та проблем його реалізації в Україні;</p>	<p>ПК – 1. Здатність до розуміння системоутворюючих категорій європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 2. Розуміння загальної концепції, передумови формування та становлення, структури, основних засад, принципів та джерел європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 3. Здатність тлумачити та застосовувати норми</p>

	<p>європейського екологічного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю.</p> <p>ПК – 16. Знання методів критичного аналізу, синтезу та оцінки сучасних наукових досягнень, а також методів генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких та практичних задач у сфері екологічного права ЄС та міждисциплінарних галузях.</p> <p>ПК – 20. Здатність критичного та системного аналізу юридичних фактів, правових норм, правовідносин у науково-дослідницькій та професійній діяльності при вирішенні практичних завдань з екологічного права Європейського Союзу.</p>
<p>ФКС – 4. Обізнаність щодо європейського права та проблем гармонізації законодавства України із законодавством ЄС;</p>	<p>ПК – 4. Здатність до оцінки впливу європейського права навколишнього середовища та розуміння сфер застосування в національних правових системах.</p> <p>ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.</p> <p>ПК – 12. Здатність системно аналізувати положення європейського права охорони навколишнього середовища та практику його застосування.</p> <p>ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.</p>

<p>ФКС – 5. Здатність розробляти нормативно-правові акти, зокрема, локального характеру;</p>	<p>ПК – 12. Здатність системно аналізувати положення європейського права охорони навколишнього середовища та практику його застосування.</p> <p>ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.</p> <p>ПК – 14. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні відносин у галузі охорони навколишнього середовища, формулювати аргументовані висновки щодо способів їх вирішення.</p>
<p>ФКС – 6. Здатність кваліфіковано застосувати нормативно-правові акти в різних сферах юридичної діяльності, вміння реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності;</p> <p>ФКС – 7. Здатність кваліфіковано тлумачити нормативно-правові акти;</p>	<p>ПК – 3. Здатність тлумачити та застосовувати норми європейського екологічного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю.</p> <p>ПК – 8. Здатність бути обізнаним у практиці застосування європейського права охорони навколишнього середовища, основних напрямках його подальшого розвитку.</p> <p>ПК – 12. Здатність системно аналізувати положення європейського права охорони навколишнього середовища та практику його застосування.</p> <p>ПК – 13. Уміння аналізувати проблеми європейського законодавства у галузі охорони довкілля та пропонувати шляхи його удосконалення.</p> <p>ПК – 19. Вміння аналізувати правові проблеми та вирішувати практичні завдання, засновані на застосуванні</p>

	<p>конкретних правових норм та судової практики у сфері реалізації екологічного права ЄС, формувати правові позиції та здійснювати юридичні дії в точній відповідності з екологічним законодавством.</p>
<p>ФКС – 8. Здатність давати кваліфіковані юридичні висновки і консультації в конкретних сферах юридичної діяльності;</p>	<p>ПК – 5. Уміння чітко обґрунтовувати власну позицію та прийняте рішення за конкретним завданням з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 11. Здатність приймати обґрунтовані та вмотивовані висновки при вирішенні завдань з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 14. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні відносин у галузі охорони навколишнього середовища, формулювати аргументовані висновки щодо способів їх вирішення.</p>
<p>ФКС – 9. Здатність приймати обґрунтовані та ефективні управлінські рішення.</p>	<p>ПК – 5. Уміння чітко обґрунтовувати власну позицію та прийняте рішення за конкретним завданням з європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 7. Здатність самостійно вирішувати науково-теоретичні та науково-практичні проблеми європейського права охорони навколишнього середовища.</p> <p>ПК – 11. Здатність приймати обґрунтовані та вмотивовані висновки при вирішенні завдань з європейського права охорони навколишнього середовища.</p>

	<p>ПК – 15. Здатність формувати внутрішнє переконання, встановлювати об'єктивну істину та приймати справедливе правове рішення у процесі вирішення завдань з європейського права навколишнього середовища.</p>
--	---

Додаток 2

Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей

Шифр та назва РН за спеціальністю і / або спеціалізацією	Модуль НД	Шифр та назва РН з навчальної дисципліни
РНС – результати навчання за спеціальністю		Результати навчання з навчальної дисципліни «Екологічне право Європейського Союзу»
<p>РНС – 1. Наявність поглиблених наукових та практичних знань про особливості новітніх теорій, концепцій, підходів щодо розуміння сутності базових правових категорій, розвиток навичок юридично грамотного застосування правових норм;</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>РНС НД 1.1. Демонструвати знання і розуміння сучасної європейської еколого-правової доктрини, цінностей, принципів та стандартів у межах галузі екологічного права ЄС.</p> <p>РНС НД 1.2. Вміння демонструвати знання основних положень та системоутворюючих категорій європейського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 3. Володіти навичками критичного та системного аналізу різних правових явищ, юридичних фактів, еколого-правових норм і екологічних правових відносин.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 5. Знати праці провідних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі екологічного права, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загального освітнього процесу.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 6. Знати особливості наукової комунікації, міжнародного співробітництва, презентації власних наукових поглядів українською та іноземними мовами.</p> <p>РНС НД 2-3. 17. Знати особливості правової регламентації екологічних правовідносин в рамках законодавства ЄС.</p>

		<p>PHC НД 1.18. Знати і розуміти наукові концепції щодо визначення місця екологічного права ЄС в системі права.</p>
<p>PHC – 2. Знання сучасного стану та перспектив реалізації правової політики в різних сферах суспільного життя;</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>PHC НД 1. 9. Вміти давати оцінку впливу європейського права навколишнього середовища на національні правові системи держав-членів та національне законодавство України.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 10. Вміти системно аналізувати положення міжнародно-правових актів та законодавства Європейського Союзу у галузі охорони довкілля, пропонувати шляхи удосконалення.</p>
<p>PHC – 3. Застосовувати теоретичні знання у сфері права у власній науково-дослідній та практичній діяльності; оперувати базовою термінологією та категоріальним апаратом приватного права; орієнтуватися у системі цивільно-правового законодавства та прослідковувати тенденції його розвитку; давати правову оцінку цивільним правовідносинам</p>	<p>№1</p>	<p>PHC НД 1.1. Демонструвати знання і розуміння сучасної європейської еколого-правової доктрини, цінностей, принципів та стандартів у межах галузі екологічного права ЄС.</p> <p>PHC НД 1.2. Вміння демонструвати знання основних положень та системоутворюючих категорій європейського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 4. Ініціативно розглядати (досліджувати) актуальні питання у сфері екологічного права та законодавства Європейського Союзу, виявляти проблеми у правовому регулюванні екологічних відносин і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 5. Знати праці провідних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі екологічного права, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загального освітнього процесу.</p>

		<p>PHC НД 1-2-3. 11. Вміти застосовувати набуті знання в процесі практичної діяльності, пропонувати аргументоване вирішення актуальних проблем охорони та захисту навколишнього середовища на європейському та національному рівні.</p>
<p>PHC – 4. Вміння порівнювати, аналізувати та тлумачити норми чинного законодавства</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>PHC НД 1. 9. Вміти давати оцінку впливу європейського права навколишнього середовища на національні правові системи держав-членів та національне законодавство України.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 10. Вміти системно аналізувати положення міжнародно-правових актів та законодавства Європейського Союзу у галузі охорони довкілля, пропонувати шляхи удосконалення.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 19. Демонструвати знання національного та європейського екологічного законодавства, аналізувати та коментувати відповідні нормативні положення, здійснювати їх порівняльну характеристику.</p>
<p>PHC – 5. Вміння приймати обґрунтовані рішення з питань реалізації правової політики</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>PHC НД 1-2-3. 3. Володіти навичками критичного та системного аналізу різних правових явищ, юридичних фактів, еколого-правових норм і екологічних правових відносин.</p> <p>PHC НД 1-2-3. 4. Ініціативно розглядати (досліджувати) актуальні питання у сфері екологічного права та законодавства Європейського Союзу, виявляти проблеми у правовому регулюванні екологічних відносин і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань.</p>

		<p>РНС НД 1-2-3. 6. Знати особливості наукової комунікації, міжнародного співробітництва, презентації власних наукових поглядів українською та іноземними мовами.</p> <p>РНС НД 1. 9. Вміти давати оцінку впливу європейського права навколишнього середовища на національні правові системи держав-членів та національне законодавство України.</p> <p>РНС НД 1.18. Знати і розуміти наукові концепції щодо визначення місця екологічного права ЄС в системі права.</p> <p>РНС НД 2-3. 20. Знати і вміти застосувати законодавство ЄС в процесі правового регулювання окремих сфер екологічних відносин.</p>
<p>РНС – 6. Вміння продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>РНС НД 1-2-3. 5. Знати праці провідних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі екологічного права, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загального освітнього процесу.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 8. Вміти публічно представляти і захищати наукові результати, виступати на вітчизняних та міжнародних екологічних форумах, конференціях та семінарах.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 13. Вміти демонструвати власні пропозиції щодо використання позитивного європейського досвіду у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 15. Бути здатним саморозвиватися та самовдосконалюватися, нести відповідальність за новизну наукових досліджень.</p>

<p>РНС – 7. Вміння застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>РНС НД 1-2-3. 3. Володіти навичками критичного та системного аналізу різних правових явищ, юридичних фактів, еколого-правових норм і екологічних правових відносин.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 5. Знати праці провідних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі екологічного права, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загального освітнього процесу.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 6. Знати особливості наукової комунікації, міжнародного співробітництва, презентації власних наукових поглядів українською та іноземними мовами.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 11. Вміти застосовувати набуті знання в процесі практичної діяльності, пропонувати аргументоване вирішення актуальних проблем охорони та захисту навколишнього середовища на європейському та національному рівні.</p>
<p>РНС – 8. Вміння проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення</p>	<p>№1 №2 №3</p>	<p>РНС НД 1-2-3. 7. Уміти використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у процесі спілкування, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації даних та представленні результатів.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 8. Вміти публічно представляти і захищати наукові результати, виступати на вітчизняних та міжнародних екологічних форумах, конференціях та семінарах.</p> <p>РНС НД 1.12. Вміти презентувати результати власних досліджень стосовно адаптації національного законодавства України у галузі охорони довкілля до вимог законодавства ЄС.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 13. Вміти демонструвати власні пропозиції щодо використання позитивного європейського досвіду у</p>

		<p>сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні.</p> <p>РНС НД 1-2-3. 14. Уміти використовувати технології дистанційного навчання у власній науково-дослідницькій діяльності, в організації навчального процесу та проведенні наукових заходів.</p>
--	--	---

